

ARS MUTILANDI HUNGARICA, AZAZ A
CSONKITÁS MESTERSÉGE MAGYAR MODRA

- Delfinológiai vázlat -

Magyarországon nincsen cenzura. Ezt a mindennapos örvendetes tapasztalatot elvileg is megerősíti a Világirodalmi Lexikon második kötetében Rónai Mihály András cikke; szerinte azért nincs cenzura, mert nincs is rá szükség.

1867-től 1914-ig sem volt semmiféle cenzura hazánkban. Figyelenre méltó, hogy Pozder Károly latin nyelvű Horatius-kiadásából mégis kihagyott bizonyos szövegeket. Mint írja: "Mivel ez a kiadás nem tudós férfiaknak, hanem tanulóknak készült, az volt az egyedüli célkitűzés, hogy Horatius verseit a lehető legkönnyebbé tegyem azon serdülő gyermekecskék számára, akik az ókori irodalom tanulmányozásának szentelték magukat, azokat a részeket pedig, amelyek a mi szétről és jóról alkotott felfogásunktól teljes mértékben eltérnek, sőt sérthetik is a serdülők szeméremérzetét, egészében vagy részben eltávolítsam. Quintilianus is azt mondja, hogy a görögök is igen sokat irtak szabadosan, de még magát Horatiust sem akaron bizonyos részeiben értelmezni /Szónoklattan I. 13./ - hát akkor én sem mertem teljes egészében kiadni." /Q. Horati Flacci: Carmina. E. d.: C. Pozder. Bp. Lampel, 1891. III. l. a z eredetiben latinul/. Pozder valójában nem is alkalmazott cenzurát, csupán a francia jezsuiták és Fénelon által kidolgozott szövegkiadási modort követte, amikor is "ad usum Delphini", azaz a trónörökös /franciás latinosággal Delphinus - azaz Dauphin/ használatára a klasszikusokból kihagyták azokat a fejezeteket, amelyeket az ujkori izlés szeméremszéttörőnek ítélt. Néha odáig mentek a tulbuzgóságban, hogy a kihagyott részeket saját átírásukkal helyettesítették. Ekkor mondjuk a kurvából barát, a bordélyházból iskola - és így tovább - lett. Vegyünk hát néhány példát azokból a szövegekből, amelyeket a múlt századi "delfinek" nem láthattak Magyarországon, de azóta egész dolgozó népünk birtokába kerültek, a teljes kétnyelvű Horatius-kötet révén!

8. epódosz

A kéjelgő vénasszony ellen

Még kérdezed, te századéves agg lotyó,
erőim hurja miért lazul?
Hisz barna már a fogsorod, s a honlokod
vénség okja széntjag-rég,
s aszott farod két partja közt a ronda rés
mint egy tehénlyuk tátogat!
De bezzeg ingerelnek fonnyadt emleid,
akár a vén lovak cseese,
löttyedt hasad, s a megdagadt bokád felett
diszelgő szalmacsutka comb.
Légy csak szerencsés! Kriptádig kísérjen el
a győztes ősök képsora,
s még férjes asszonyok nyakán se csüggjenek
gömbbé csiszoltabb ékkövek.
Hogy?! - Már a perzsa párnák közt a stoicus
könyveknek kész a fekhelye?
S analfabéta huron még így sem feszül?
Sőt összetöppedten fityeg?
Bizony, hogy azt ily büszke ágyékból ki csak
a száddal kell segítened!

/Horváth István Károly fordítása/

Ebbe a versbe feltehetőleg az orális sex számított tabunak, más versokban a tenetében üzött varázslás, a homoszexualitás, a hónaljiszag; a szatirák közül kinaradt a I. könyv 2. és 8. darabja, mely a házasságtörésről, ill. egy Priapus-szobor nevében szól. Van amikor csak néhány sor itéltetett törésre: a Szatirák I. könyvének 5. darabjából kinaradt a 82-85. sor.

"Itt én ostoba módon egészen az éj közepéig vártam a hűtlen lányt. De az alvás végül elüzi hő szerelenvágyam, miután ocsnány jelenéssel szennyezik álmain éji ruhámat, s domboru gyonron."

/Bede Anna fordítása/

Itt a pollutio nocturna-t küszöbölte ki az ügyes szerkesztő. Figyelme kizárólag bizonyos testnyulványokra irányult, ettől függetlenül a "delfinok" vígan fickándozhattak a klasszikus szöveg habjaiban.

Amióta a kulturpolitika egész népünket neveli, s nem középiskolás fokon, a delfinképzés feltételei is hallatlanul kiterjedtek. A magyar klasszikusokat is át kell vizsgálni abból a szempontból, hogy nincs-e bennük valami, ami szeméren sértő lehetne. Ez a szeméren viszont a legritkábban azonos a nemiségre irányuló tabukkal. Igaz, hogy a Pálóczi Horváth Ádám Ötödfélszáz énekek c. gyűjteményét még ez az ósdi szempont csonkította meg az 50-es évek elején megjelent kritikai kiadásban, de ez inkább az olvasó kíváncsiságát növelte, hiszen találgatni lehetett, vajon mi következett a pontok helyén, pl. annál az éneknél: "másszál följebb, toljad beljebb..." Össznépi szemérmünk azonban nem korlátozódhatik a szexuális tabuk világára, ezért a következőkben - népnevelői céllal - egy kis csokrot nyujtanék át a kedves olvasónak azokból a kihagyásokból, amelyeket itt-ott találtan. A lista korántsem teljes, ki-ki kiegészítheti saját olvasmányai alapján.

1. Vörösmarty Mihály. Versei kritikai kiadásából - minden említés nélkül - kinaradt egy költemény, amely Sallay Imre: Igénytelen-rövid Vázlatok Vörösmarty Mihály Koszorus Költőnk életéből c. emlékezésében maradt fenn. Az MTA könyvtárának kéziratárában Tört. 2° III. sz. alatt őrzött kézirat 25-27. lapján olvashatjuk: "A föntebbi eszme a' haza vágyról késztet engemet arra, hogy Vörösmartynak hazájáról - amely a mely mindannyiunknak szinte indított hazánk - hő szeretetét és lángoló vonzalmát egy adattal erősítsen, amibár ő a kedves hazánkhozi szerelmét egy mind örökre fennmaradandó emlékből a dícsőített "Szózata" által ő maga tüzetesen bebizonyította, mely hangzott az egész magyar hazában 's egy nagy nemzetet felvillányozott az. - Ha valakit káromolni vagy ellenséges indulattal a magyar nemzetiség ellen szólni hallott vagy tapasztalt, hirtelen méltó bosszura gerjedt. A föntebb említett adattal, mely történt tény volt, Vörösmarty jelleméből e vonást is ki akarom említeni.

Egy időben, ha jól emlékezem, 1836-i évben a' M. Kir. Helytartó Tanács egyik alá-rendelt hivatalában pajzánságból-e, vagy valami különös szeszélyből? sőt valószínűleg bosszu gyűlölet által, egy Szláv nemzetiségért buzgólkodó hivatalnok, magyar érzelmű tiszt társának asztalán fekvő boríték - diák értelenben suppositúra - papírjára epés kifakadásokkal latin föltételben magyar ellenes gúny verseket helyezett. E tény a többi hivatalokban is néhány egyén tudtára jött 's nem csekély zugolódásra szolgáltatott okot. - Mely esetet mint Curiosumot, vagy tulajdonképen mint botrány okozót elbeszéltem Vörösmartynak. Ő is gerjedelemben jött, hamarjában e következő verseket - viszontorlásul - rögtönözte, 's tollan alá dictálta:

"Zab gyermek! te horog lábu hegy' mászni terentett

Tót csuda! mely dolog az: hogy magyar ellen ugatsz?

Hogvesztél-e, hogy eb fogadat vigyorítol Uradra,

S annyi kegyelme után föl marod álmaiból?

Óld magadat! ha fölébreszted, bizony elbotoz egyben,

Bőrödből ki vet, és azt buta dóbra úti. -

Majd bezeg akkor bögsz, és bögyve Swatoplug apádat
 'S hasztalanul hivos szürke vitézit elő.
 Mert rajtok siron tul is nyargalva negy Árpád!
 'S vas sarkantyuját oldalaikba veri.

Azt mondog: ha magyar szóhól a tót kinaradna,
 Szólni nem tudván, bögene a'ki magyar.
 Hogy lehet az? te egészen tót csak bögeni tudsz, és
 Medve hazádban nem hallani emberi szót. -
 "Krk, Sznr, prszt --" Ne üvölts! mert elfulsz tőle 's bögyödből
 A zab, melyet evél, - vissza böfögve meg öl.

Mi illette e verseket, V...ty gondolván, hogy én a sértett egyénnel
 közlendem, úgy emlékezem: ezen verseknek előmutatásával csak olajt önthettek
 volna a tüzre - óvatos lettem, egyedül meghitt barátin előtt olvastam föl
 ezeket.

Mindazonáltal az ügy nem maradhatott titokban, panasz ment az akkoriban
 erélyes Iroda Igazgatóhoz Komáromy Péter Helytartó Tanácsos eleibe. Ez te-
 kintélyes Horvát Országi nemes vala; miután ő a' két viszálykodó egyént
 rendre utasította, - a mint az elbeszélésekből hallottam, - e szavakkal fe-
 jezte volna be feлдéscit, az egyiknek monda: "Inclyta gens hungara pro sui
 defensione non eget tali procuratore, quam dominatio vestra." /A nemes ma-
 gyar nemzet a maga védelmezésére nem szorul olyan ügyvédre, mint uraságod./
 a' másiknak pedig: "Ipse vero non credit semet aliquando futurum Swatoplug
 fore." /Maga pedig ne higgye, hogy valaha is eljövendő Szyatopluk lesz magá-
 ból./

Az e képen általam fõntebb közlött költeményét Vörösmartynak, saját-
 gos kifejezésénél fogva, jelen viszonyokban sajtó által közre bocsátani -
 így hiszen: óvatosságot igényelne, ámbar ha betekintünk a jeles Dugonics
 András "Szittyai történeteinek" 2^{ik} kötetébe - Ó Zalán embereit: lócslábu,
 Karika fülü szegletes hátu csodáknak nevezi. - De akkoriban más nap süttõt
 az ógen!"

A kihagyás érthetetlen, - mondhatná valaki -; mivel a korban a másik
 oldalról pl. Jan Kollár, a pánszláv irányu szlovák nemzeti ébredés atyja,
 a Vörösmartyónál sokkal erősebb hangot használ Árpáddal és a magyarokkal
 szemben, "Slávi dcera" c. eposzában. És ezt a mai szlovák kiadásoknak eszük
 ágában sincs megcsonkitani. Ám a mi kiadáspolitikánk nem majnol senkit!

2. Jósika Miklós Enlékiratát a Magyar Helikon 1977-ben jelentette meg.
 A kiadó ugyan az utószóban nem enliti, de ha összeszámoljuk, tizenhat helyen
 van elhagyva kisebb-nagyobb szövegrész. A kihagyás helyét szögletes zárójel
 és három pont jelzi. Lássunk néhányat; a kiegészítést a mű első kiadása alap-
 ján készítette: Enlékirat. Pest, Heckenast, 1865. I-IV. köt. A kihagyások nagy
 része a románokkal kapcsolatos. Pl.: "Aztán nem nevezte-e Cseréy Mihály az
 annyira kitűnő Teleki-családot oláhnak, s nem törük-e fejüket a román genea-
 logok és philologok azon, hogy egész sereg ős törzsökös családból oláh csal-
 lódotkat hevenyésszenek." /Új kiadás 13. lap=régi I. 14./ Ezek szerint a mo-
 dern kiadó úgy érezte, hogy meg kell védeni a mult századi román nacionalis-
 must. Más helyen Jósika az öltözködési divatokban mutatkozó különbségeket
 szí nevetségessé. Idéz egy francia írót, aki sosem látott nevetségesebbet
 mint ausztráliában egy meggazdagodott és európai gigerlinek küöltözött ki-
 it. "Az ily dandykké változott chinézerek akkor még a ritkaságok közé tar-
 toztak." /Új kiadás 63. l./ A következő félmondat marad ki: "habár e kecsge
 faj egészen akkor sen hiányzott". /Régi kiadás I. 112. lap/ Ez esetben tudni-
 gathatjuk, hogy vajon a baráti kínai nép érzelmeit akarta-e kinélni a kiadó,
 vagy pedig a faj szót tartotta gyanusnak. Az utóbbi sincs kizárva, egészen
 ártatlan szavak is kerülhettek rossz hirbe. Mint már többen megírták 1950

Éta rákosrátinek hívják a rákosi viperát, I. Lajosnak Nagy Lajost, nagykövetségnek a nemeskőcsagot. Balassagyarmaton a régi megyeházán lévő Mikszáth- és Madách-emléktáblán Nógrád vármegye megnevezése előtt kivésték a "nemes" jelzést; Budapesten a Petőfi Sándor utcai postahivatal oldalán a postások első világháborús hősi emlékművéről levésték a "magyar királyi" jelzést; Dobogókőn a menedékház feliratán Eötvös Lóránd neve előtt nem aranyozták újra a "bárót"; 1966-ban a vészspráni Bakony Étteremben még magán is ettem Puskin-rostélyost, ahogyan akkoriban az Esterházy-rostélyost tisztelték, nyilván azért, mert Budapesten az Esterházy utcát Puskin utcává keresztelték át. A kiadónak a kínaiakkal mindenképpen valami baja lehet, ugyanis Jósika egy helyen pl. leír egy fiatal orosz tisztet, aki - noha nem volt orra - nagyon szép férfinak hitte magát és folytonosan a szép hölgyek körül forgolódott. Itt kinaradt a következő részlet: "...s valódi chinai Don Juan volt, gondolom, kevés crednőnnnyel." Végül a testvéri szlovák nép érzelmeit véli kimélni a kiadó, amikor egy helyen megemlíti Jósika ezredének Mühlhausen alatti kalandját, a huszárok ugyanis, "kik közt sok gyólcson tót volt", a város szélén száradni kiterített mosott ruhákat meglovasították. /új kiadás 251. l. = III. 84. l./

3. Petőfi Sándor. Összes prózai műveinek és levelezésének a Magyar Heliokonnál 1977-ben megjelent kiadásából hiányzik egy passzus. A Kerényi Frigyeshez intézett XIII. uti levél így fejeződik be: "Munkáctól egy jó etetés Beregszász. Közönséges mezőváros, van benne gót templom, megyeház és magyar kocsnáros, ami nagy vigasztalás /nem a templom, hanem a magyar kocsnáros/, ha az ember három napig csupa zsidó kocsmákban hentergett. Dicsekedés nélkül szólva a legnagyobb emberbarátok egyike vagyok, s tisztelen, becsülöm a zsidókat, de már a kocsmákból csak kikergetőném őket..." A kihagyott zárlat: "pokolig, mert ami ronda, csak ronda az, hiába!" /370. l./ Petőfit nehéz lenne antiszemitizmussal vádolni, tehát a kihagyás oka csak népnevelői lehet: nem kell a dolgozók fejét tönni a nép ópiumát, a vallást idéző szavakkal, mint "pokol"!

4. Mikszáth Kálmán. A kritikai kiadás 29. kötetéből, amely az 1877-ben megjelent elbeszéléseket tartalmazza, /Bp. Akad. Kiadó, 1964./, kinaradt a helyen kokárda c. elbeszélés néhány mondata. Az indoklás lakonikus: "E két helyen mintegy öt sornyi szöveget mellőztünk." /I. n. 252. l./ A szabadságharc idején játszódó elbeszélés cselekménye 1849-re fordul. "Megfogamzott egyáltalán az a gondolat, hogy az oroszokat hívja be segítségül ellenünk." /I. n. 43. l./ A kinaradt mondat így hangzik: "Azt a nemzetet, mely egyelőre képes vállalkozni széles e világon a bakó szerepére." /Lányok Lapja 1977. X. füzet, 184. l./ A szöveg így folytatódik: "De ennek a behívásnak némi jogos szint kellett adni,..." A kinaradt rész így folytatódik: "...mert talán az oroszok, e vad hordák se jöhettek volna be, a leghaláltabbat, egy nemzet jogait letapodni, ha legalábbis látszólagos joguk nincs arra.

Az kellett neki, hogy a nemzet önmaga verje meg magát." /Lányok Lapja, id. hely./

5. Czóbel Minka. A Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör 1922. évi március 25-i ünnepségén a költőnő "Az elveszett doboz" címmel tartott felolvasást. Elmondta, hogy több évig írt egy összefoglaló, hosszú regényt. Azonban a háború végi zűrzavar végülis megfosztotta a kéziratától. "Lassanként elhallgattak a hazatért katonák éjjel-nappal ropogó puskái, elhallgattak a vérrel-sárral mindent bemázoló /.../ diktiók, elvonult az utolsó /.../ katona is, és én ujult munkakedvvel verseim rendezésére, s a regény befejezésére gondoltam. Volt vagy hat kötetre való kézirat: vers, próza, jegyzetek vegyesen, két nagy dobozban. Midőn sok idő múlva ismét felkerestem dolgozó szobámat, a dobozokat nem találtam. Igaz, hogy a zavaros időkben ide-oda hurcolgattak azokat, hogy a szobából /.../ többször kellett a butorokat éjjel elhordani, hogy aztán az épen jelenlegi parancsolók jókegyére - ha nekik épen úgy tetszett - vissza helyezzük.

Hurczolkodásnál sok érhet két árva dobozt! De jól emlékszem, hogy utoljára, mikor láttam őket, az iroda egyik sarkában álltak.

Aztán? - vége - nincs tovább.

/.../ nem tudom, De bizonyos, hogy bár az egész házat, padlást, pin-czét felkutattam, a kéziratokat soha meg nem találtam, még egy rongyát sem, még egy darabját sem. Eltűntek mindörökre versek, jegyzetek, s a regény 2 vagy 3 másolata." /ItK. 1978.504. 1./ A kihagyásokról lapszéli jegyzet tájékoztat, imígyen: "Az olvasó tájékoztatására közöljük, hogy a közleményben kipontozással jelölt szövegkihagyások nem szövegromlásból erednek, hanem Czóbel Minka olyan negatív politikai beállítottságáról árulkodnak, melyeket ezuttal szükségtelennek tartottunk reprodukálni." Köszönettel tartozunk a lovagias szöveg közlőnek, aki megvédte az idős hölgyet attól, hogy rossz hirbe keveredjék. Most még csak a történelemlények szerzőit kellene felkérni, hogy szögletes zárójellel és pontokkal helyettesítsék a csonkuló Magyarországot 1919-ben megszálló hadsereg nemzetközi hovatartozását kifejező jelzőjét. Sajnos, van még sok lovagiatlan férfi; pl. 1982-ben a Koszuth Könyvkiadó kibocsátott egy kis kézikönyvet: "Mit kell tudni Magyarországról?" címmel, amelyben kifecsegték a hadititkot, ebből ország-világ megtudhatja, hogy a román hadsereg volt az, amely Magyarországról, kivonulása után több millió korona értékű berendezést hurcolt el.

6. Gárdonyi Géza. Az én falám c. elbeszélőgyűjtemény I. kötetében szerepel egy tanévkezdésről szóló történet, "A gyerekek". Az elbeszélő - azaz a falusi tanító - meghatottan nézi végig a gyerekeket, akik egy évi most megint az ő felügyelete alá fognak tartozni. "Intek nekik, hogy álljanak fel, Egyszerre fölemelkednek mindnyájan..." /Szegény ember jó órája. Elbeszélések I-II. Bp. 1964. Szépirodalmi Könyvkiadó 368. l./ Az eredetiben a három pont helyén ez áll: "Imádkozunk!" A kialakító igazán szép, hogy csak egy szót töröltek, és nem énekeltek el a gyerekekkel 1898-ban az Internacionálét. Jól végzett munkájuk után a csonkítók közlik, hogy a szövegkezelői önkönynek - természetesen a burzsuj időszakban - nincs határa. Mint ahogyan erről az idézett kiadás utószavából értesülünk: "Sok helyütt a szövegben is - különösen a háború és a forradalom idején irottakéban - olyan korrekciókat eszközölt, /mármint Gárdonyi József, a sajtó alá rendező, Sz.L./, akiknek az író életében sehol sem találni nyomát, sem az eredeti kéziratban, sem a későbbi változatokban." Nagyon helyes, hogy a kiadó jelzés nélkül gyonylálta ki azt a klerikális szemérmertlenséget az elbeszélés végéről, amely megrohthatta volna a jámbor olvasó lelki világát. /Nyilván hasonló erkölcs-védelmi szempont vezethette a Móra Ferenc Kiadót is páréve, hogy Lesznai Anna képes mesekönyvéből minden jelzés nélkül eltüntette A kis lepke imája c. versikét; amint ezt annak idején Könczöl Csaba az Élet és Irodalomban szóvá is tette.

7. Ady Endre. Összes műveinek kritikai kiadásából, ezen belül a Versek I. /1891-99/ c. kötetből /Akadémiai Kiadó, 1969./ hiányzik a "Bolcas Lukács urnak" című, a D/Debrecen/ 1889. január 27-i szánában megjelent és nacionalista beállítottsága miatt kiadásunkban nem közölt verse" /i.n. 177. l./ Ady-nak viszont protekciója lehetett valamilyen kiadónál - vagy igen magas helyen járhatott el - ugyanis a Láng József és Schweitzer József által gondozott újabb, kétkötetes Összes versekben ez a vers is szerepel. Az is igaz viszont, hogy a Debrecen című hírlapnak 1890 január 27-én nem is jelent meg száma.

8. Móricz Zsigmond. A Boldog ember c. regény összes újabb kiadásából hiányzik három szó. /Most mi szögletes zárójellel jelezzük./ A regény vége: "Arról nem tehetsz, hogy az ember az ország szolgálatában ég el, mint a kicsiny gyertyaszál. Ebben mindnyájan osztályos társaid vagyunk a megtörtött /kis trianoni csonka/ hazában." /A boldog ember. Móricz Zsigmond művei. Athenaeum, 1939. 320. l./ Móricz persze haladó író; ezért reá a gyanu árnyéka sem eshetik, hogy valami illetlenséget írt; éppen ezért a kiadók a csonkítást nem is jelzik. /Pl. Regények, IV, Szépirodalmi Könyvkiadó 1976. 311. l./

En a magam részéről a "megtörtetett" jelző megtörését is csak azzal tudom magyarázni, hogy az olvasó bizonyára osztályharcos jelentést olvas bele /v. ö. József Attila: Törékeny természet a tőke megtörte; gondoljátok meg proletárok!/. En azonban figyelmeztetném a könyvkiadókat, hogyha el is tekintünk a szerencsésen kinteszett Trianontól, Móricz szövegének így is lehet obszcén nellékjelentése: lehet, hogy az urvacsorára, a kenyér megtörésére való célzást is belerejtett alattomos módon. Legjobb az egész mondatot kihagyni.

9. Krudy Gyula. Bizonyos írásait egyszerűen ki sem nyomtatják. Ilyen például a Tegnapi költővagyjai /1925/ c. gyűjtemény Kun Béláról szóló portréja, A bolsi, amely az 1961-ben a Magvető kiadónál megjelent kiadásból nincsen külön értesítés nélkül hiányzik. Ilyen a Magyar Tükör /1921/ c. cikkgyűjtemény Debrecen című darabja; az író ebben a város románok általi kirablását enlegeti. No, de kár belemenni abba, hogy mit nem jelentetnek meg. Akkor ugyanis se vége, se hossza nem lenne a hiánylistának: hűszen pl. Jókai: A Bárdy-család c. novellája, melyben a főnt nevezett család tagjait egy szálíg kiirtják a román felkelők, mind a mai napig magával rántotta a meg nem jelenés feneketlen örvényébe az összes 1850-ben írt novelláját. A dolog különbségsége az, hogy ezt az elbeszélést Romániában - mint Dávid Gyulának: Jókai Erdélyben című kitűnő könyvéből tudjuk - heroikus román néprötribun főhőse miatt úgy tartják nyilván, mint az író a románok iránt megnyilvánuló szimpátiájának egyik tanubizonyosságát. A Diákkönyvtárban megjelentetett szemelvényes Szigeti Veszedelemről nem hiányoznak csak az Uristen és az anyalok, nem beszélve a feszületről. Kassák Lajosnak az Egy ember élete c. önéletrajzából elhagyják az 1918-19-re vonatkozó utolsó könyvet; igaz ezt már a Horthy-korszakban is betiltották. Szabó Lőrinc "Összes"-ként hirdetett versei közül hiányzik Az Ipoly ünnepe. De kár is tovább sorolni, lássuk inkább, milyen turpisságokon kapták rajta az éber delfinnevelők Krudy urat.

A Gondolatnál 1974-ben jelent meg "A szobrok megmozdulnak" c. gyűjtemény Krudynak az irodalomról szóló írásaiból, amelyek az "Írói arcképek" két-kötetes gyűjteményében /1957/ még nem szerepeltek. Sajnos, a megmozduló szobroknak hol a jobbkeze hiányzik, hol a széköt lopták ki alóluk, ugyanis a szövegközlés - minden külön értesítés nélkül, ha csak azt nem tekintjük figyelmeztetésnek, hogy a válogatás lektorát külön feltüntették - lépten-nyomon szögletes zárójelbe tett három ponttal hasít a szöveg testébe. Mivel az eredeti szövegek csupán mikrofilmre vett régi hírlapok hasábjain olvashatók, az alábbiakban közlöm a pótlásokat - legalábbis azokat, melyeket a némely helyen hibás bibliográfia nyomán megtalálhattam.

A "Savargó ösökről" c. cikk az írói nyomorról szól, Chatterton és Reviczky példáját felhasználva. Az utóbbiról így kezd szólni: "Élt egyszer /.../ egy Reviczky Gyula nevű ifju legény." /i.m. 108. l./ Mivel a cikk a Póvárosi Lapokban jelent meg, 1897 június 12-én, ezért felvillanyozódva szittentem a hírlaptárba. Lám, az elvetemült író Trianon előtt már több mint tíz évvel képes volt megsérteni szomszéd népeink nemzeti önértzetét, mert arcukba dobja, hogy Reviczky Vitkóczon született, és Léván, valamint Pozsonyban töltötte gyermekkorát! Mekkora kellett csalódnom! A delfinek elől a következő mondatbővítést duglossa a szemérmes kiadó: " - amint ezt a jó Tissot közölné - a cigányok és betyárok földjén". A szerkesztő vagy a lektor előtt feltehetően egy elavult szolgálati szabályzat fokúdt - ő, átkozott íróasztali rendetlenség! - ugyanis az Osztrák-Magyar Monarchia egy ideje már nem létezik és hazánk utoljára ebben a keretben volt határos Scájccal; márpedi; a mondat kihagyása csak azzal magyarázható, hogy kimélljék a svájci nép nemzeti érzékenységét, hiszen Krudy gúnyosan rápírtott a svájci francia ujságíró, Victor Tissot-ra felületességére, aki hirhadt magyarországi utleírásának a "Voyage au pays des Tziganes" /1880/ címet adta /magyarul: Utazás a cigányok országában/.

...kötetből kihagyás nyomtató, klasszikus eset. A prudériával fűz

okosoknak csinált dialógusokat a költő az emberfeletti onzetlenségről /.../ /i.n./ . Az eredetiben így folytatódik: "akik legföljebb akkor vannak megelégedve, ha a szegény színésznő megnutatta a menstruációját." /Magyarország, 1917. 291.sz./ /Persze, meg kell jegyeznünk, hogy a főn-zebb célzott piros bugyik is kombinálódhattak kiadáspolitikánkban más természetű főntartásokkal. Legalábbis erre látszik utalni egy nyelvtör-ténetileg és onomatológiailag megnagyarázhatatlan Lenin Jenő alakválto-zás Esterházy Péter Ágnes c. kisregényében./ /vö. Mozgó Világ, 1981. 10. sz. 16.l. és "Ki szavatol a lady biztonságáért?" Magvető, 1982. 83.l/

Greiner Jenő hírlapírót igen megilletődött hangon nekrológiában bucsuz-tatta Krudy. A kiadói bölcsesség jónak látta belőle kihagyni a következő passzust: "En nagyon szerettem őt, mert bátor volt és olyan jó magyar volt, amilyennek minden zsidónak kellene lenni, és mert szegény volt, et-te az ellenzéki hírlapírás sőtlan kenyerét. Ha mindenki kormánypárti lett volna Magyarországon, a Vörös Grajna egyedül megmarad az ellenzékben, mert véleménye szerint igazi hírlapíró csak a baloldalon lehet az ember."

/Magyarország, 1917. 305. sz.; a kötetben a kihagyás: 270. l./ Igaz is: ne csináljunk reklámot zsidóknak, magyaroknak és ellenzékieknek! Azért a delfinképző finomabban is bánhatott volna a szöveggel: legalább a balol-daliságra tett célzás ne maradhatott volna. /Igaz viszont, hogy az Jenő -akalom mondani- Lenin szerint a kommunizmus gyermekbetegsége./

A szerényes szöveggondozó figyelme mindenre kiterjed. Szeliden kiga-zítja például a vigyázatlan író, ha elavult utcanévet használ. "Jókai májusa" c. cikkében például így ír Krudy: "és mostanában ültetik szobrót az Andrássy ut /ma: Népköztársaság utja/ mellé, hogy ezentul elborulva nézze innen hazája pusztulását, magyarok letörését, megöregedett, gondtól elhanyagványult arculatát az egykori Budapestnek." /i.n. 41. l./ Követendő eljárásnád! Javasolnánk is, hogy a további kban Janus Pannonius ne csak Varrától, hanem /zárójelben/ Oralcától is bucsuzzék, Vörösmart-nál pedig /zárójelben/ Hunedözra karjai is törjék azt a rabigát.

Krudy egyszer az öreg Kiss Józseffel találkozott a Margitszigeten. "Valanely mélységes csodálkozás ereszkedik megszokott, minddennapos ité-letcinkre, amelyeket az a kisbíró, amelyet minden ember állandóan magával hord, nem is tud mindjárt megfogalmazni. Egy más embert látunk magunk el-lett, mint a többi ember; egy új mórleget kell elővennünk, hogy róla vé-leményt mondjunk magunknak; a legnesszibb biblí i multba kell visszatér-nünk, hogy példáját találjuk. Vagy tán az Ezeregyéjszakában voltak hozzá hasonlók, akik öregségükben is mindig virágokkal, ifju nőekkel, versekkel álmodtak? /.../ De nem is öregenben, mert ambiciózusabb, mint fiatal ka-rában, "modernebb", mint bármely kultótársa, büszkébb lantjára, mint az a kadénikusok." /i.n. 167-168. l./ A kihagyott helyen ez állott: "Nem zsi mert ha a világon mindenütt ilyen csodálatos, költői gondolatú, lírai ö-regek volnának a vén zsidók, nem volna antiszemitaizmus." /Szigeti Séták, 1921. 5.sz. szept. 1. 7. l. / A szöveggondozó röntgenszene itt is átlá-tott a ravasz író lelkén, aki össze-vissza hablatyol arról, hogy a min-dennapos ítélet beskatulyázásai és xehofóbia keletkezése között össze-függés van, de mindezt a köritész csak azért teríti a gyanutlan olvasó e-lé, hogy Kiss Józsefet lezsidózhassa! Az operáció sikerült, csak a mondat halt meg, mert ilyenformán -anélkül, hogy az ellentétes utaltat láthatóké-ly kezdődik: "De nem is..." Legjobb ezt is kihagyni, mert az író itt is rágalaz: azt állítja karmönfontan a 78 esztőlés Kiss Józsefről, hogy ö-reg.

A kiadók között szemérmertességi verseny is kialakulhat. Nyilván ez az egészséges versenyszellem birta rá a Gondolat delfinológusát, hogy felül-bíralja a Magvetőnél dolgozó kollégája döntését, aki még elbambulva -hja, a nagy Homérosz is szunlikál néha! - átengedte Krudy Jókairól írott egyik cikkének /"A mesenondóhoz"/ következő monlatát: "Mesél a sorompókról, a-melyeket idegen színekre festettek, fehér hajókról, amelyek partot sem

érintve usznak el a folyamon, vonatról, amelyről idegen hang, idegen nevi állomás nevét kiáltja a régi Pokrócz Ádám helyett, városokról, akik néhány esztendő után háziurak lesznek Budán vagy Prágában..." /Vallo-nás. Magvető Könyvkiadó, 1963. 49. l.; a kihagyás: A szobrok megmozdulnak, 37. l./ A lecke használt, a lepipált kiadó is fölzárkózott. "Kossuth fia" címmel bocsátotta közre Krudy két, kiadatlan regényét /1976/. Az utószóban megjegyzik: "Ezenkívül két - kisebb - néhány mondatos szövegrészt kienel-tünk a kéziratból, félreérthető megfogalmazásuk miatt." /i.m. 383. l./ Csak dicsérni lehet, ha a kiadó felülbírálja a disznólkodásra mindig haj-lamos, s ikanlós kétértelműségekben kedvét lelő Krudyt, aki nyilván ebbe a késői művébe is belopott mindenféle perverzsiót. Mivel a kéziratba nem áll módunkban betekinteni, csak feltevésekre vagyunk utalva a félreérthe-tőség természetét illetően. Talán a 228. lapon található --- jelzés, azaz a szögletes zárójel és a három pont helyett elnős ujitással alkalmazott huszonöt nagyködtőjel utal a kihagyásra. Itt arról van szó, hogy Kossuth sirját, a halál tízéves évfordulóján, ifjusági küldöttségek koszorúzzák meg, az egész országból. "Bizony felvették fekete magyar ruháikat, a mára-marosszigeti ifjak már egy héttel előbb, és messzi városokból, ahonnan ugyis nagyon bonyodalmas volt a pesti utazás, ájtatos zarándokokként el-indultak. Megérkeztek a kassai jogakadémia kiküldöttei ugyancsak nem rövid ideig tartó utazás után.

De legnesszababbról a marosvásárhelyiek jöttek. Az ő utjukhoz mérve Kecskénét, Debrecen csak egy ugrásnyira esett a fővárostól. Ők valóban két napig utaztak azért, hogy a budapesti szabadságünnepen jogakadémiájukat képviseljék a többi jogászokkal együtt. Pozsonyból megérkeztek a teológusok, megannyi szűles fiatal emberek, akik zászlót hoztak, mintha új szabad-ságharc kezdődne. - - - - -" Ez a tipográfiai és indoklásbeli ujitás is bizonyítja, mennyire igaza volt a Magvető igazgatójának, Kardos Györgynek, midőn így írt: "...a kulturális kormányzattól kapott felhatalmazás alapján, a Magvetőnek van irodalomtör-téneti és művelődéstörténeti elgondolása". /Élet és Irodalom, 1979. április 14. 6. l./

A szenémes olló akkor is nyisszant egyet Krudyból, mikor tulságosan hősködik, dicsérve az ujságírók kitartását: "Az emberi szivek vérhullánai-ra, a lelkek kiapadhatatlan tüzeire van szükség, hogy az ólon megoldadjon, a gép mozgásba jöjjön, a toll elinduljon utjára esznéket keresni a siva-tagba, amelyet egy évtized viharai szórtak tele megkövesedett könnyekkel és jajokkal.

Az életet és halált egyformán megvető elszántság kell ahhoz, hogy a magyar sajtó prófétaként szebb jövőt hirdessen itt a süket völgyben, ami-kor odafent a hegyek karáján zsákmányuk felett terpeszkedő farkasok nya-logatják véres szájukat." /"A munka lángja". Magyarország, 1922. július 19. v.ö. a kihagyást: A szobrok megmozdulnak, 319. l./ A szerkesztő, bölcs-sokat tapasztalt emberként tudja, hogy nem eszik az ujságíró olyan forrón.

Máskor a szöveggondozó történelmi biztosságérzettel bírálja felül a rebetegy Krudy egy-egy szubjektív megállapítását. Például a "Zilahai Si-on, vagy egy lap a magyar sajtó történetéből" c. emlékezés esetében.

"Magyarországon talán az egy Jókai és [...] Bartha Miklós kedvéért olva-sott a közönség bizonyos ujságokat..." /i.m. 311. l./ A három pont egyet-len szót jelöl: "felejthetetlen" /Világ, 1926. április 11./; Bartha Miklós nem volt felejthetetlen, punctum. /Hasonló típusu kihagyásokat találhatunk a "Pályi szerkesztő ur rövid életrajza" c. cikk közlésében, i.m. 277. l., v.ö. A Reggel, 1927. okt. 17. 16. l. Itt Bánffy Dezső és Rákosi Jenő meg-tételezésében tér el a szerkesztő véleménye Krudyétól, no és az ünnepele-t Pályi "Miképp szerzetten én meg a csehek ajánlatát az elszakított magyarok kökéss visszaadására" c. könyvének említését törli. Ennél nyilván műfai-

Végül a szövegcsontkító a kihorélt szerző jóhírének, becsületének legfőbb őre. Mint a megfölbbevezhetetlen proletár utókor képviselője, törli azt az egy-két rosszindulatu böffenést, amellyel a könnyelni író veszélyeztethetné a fehér terrorral való szembenállása révén szerzett hírneit. Ezért marad ki az "Irjanak kevesebbet az írók" c. cikkből két félmondat, amelyben az író a kurzus kulturpolitikáját a Kommunéhez hasonlította: "... amikor már csaknem olyan utakra tévedt a tanácskozás szelleme, mint a kivégzett kommunizmus idejében." illetve: "a vállveregetés nyoma a kommun idejéből, amely nyomról a rendőrség megállapíthatná, hogy Kun Béla tenyerétől származik." /i.m. 366., 367. l. vö. A Reggel, 1928. dec. 10. 52. sz. 12. l./

Krudy esete igen tanulságos. Jól szemlélteti azt a fáradhatatlan munkát, amelyet a delfinizátor végéig az író igazi - osztályszempontu - arcának feltárásáért, az átkos múlt és az író saját korlátai által rárakott rétegek lehántásáért. "Mit rákentek a századok, Lemossuk a gyalázatot" - kiálthat fel a szerkesztő Petőfi elvtárssal. De Jókai elvtárs is prófétai szemmel látott a jövőbe: "A felszabadult kor valóban tartoznék költőinknek azzal, hogy most, midőn lánczok nem terhelik többé a szellemet, szolgáltatna nekik igazságot az által, hogy keresné fel munkáikat meghamisítatlan eredeti szövegükben s mutatná be szellemüket az ő eredeti tisztaságában." /"A szellem meghamisítása". - Életemből. I. kötet, 206. l. Jókai Mór Összes Művei, Nemzeti kiadás XCVI. k, 1904./

10. Szabó Dezső. Önéletrajzának postumus kiadásáról mondja a sajtó alá rendező: "A szövegen csak ott és annyiban rövidítettünk, ahol és amennyiben egyes népeket vagy vallásokat becsnérel vagy gyaláz, vagy ahol a szerző végtelen nacionalizmusa más nemzetek önérzetét sérti vagy sértetheti. Hasonló okokból kénytelenek voltunk az Adyról szóló fejezetet is kissé megrövidíteni. Ezek a törlések egyedül az "ötödik élet"-ben, a székesfehérvári eseményeket elmondó részben jelentősebbek; ott a folyamatos érthetőség kedvéért egy-egy magyarázó mondattal segítettük tovább az olvasót, ezt azonban nyomdatechnikailag mindig élesen elválasztottuk a szerző szövegétől." /Életeim. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1965. II. kötet, 587. l./ Sajnos, a rövidítéseket viszont nyomdatechnikailag nem jelzi semmi, így véges fantáziánk csak olyan általános képet alkothat a kigyomlált gyalázatokról, mint az öreg székely a vasárnapi prédikációról aznap, mikor nem ment el a templomba. "Na, és miről beszélt a főtisztelendő ur? - kérdezte a fiától. "A bűnről" - válaszol az. "És mit mondott róla?" "Helytelenítette." /folyt. a következő számunkban/

Szörényi László

Gondolat-jel 1984. 2. sz.
szerkeszti a " - " alapszervezet
/titkár: Tonka Béla/
kiadja a JATE BTK KISZ-vezetősége
sokszorosítási engedély:
Sényei Róbertné hivatalvezető